

Костючков С. К.

Херсонський державний університет

Пищева Т.М.

Херсонський державний університет

ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ В КОНТЕКСТІ БУТТЄВОГО СЕНСУ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ СВОБОДИ

У першій чверті ХХІ століття людство зіткнулося з кардинальною трансформацією змісту глобальних проблем, авангардними серед яких є війни, боротьба з тероризмом, транснаціональна злочинність і, зокрема – торгівля людьми. Сучасність формує нову реальність, у якій порушення свободи людини виявляється тим деструктивним механізмом, який активує процеси каталізу й акумуляції контурів принципово нової цивілізаційної архітектури. Нинішній глобальний світ – це напружений суспільно-політичний простір, екстремумами якого є консенсус і конфлікт, свобода і неволя, право і злочин, мир і війна тощо. Ставлення до людини як до об'єкта індустрії торгівлі «живим товаром», провокує ототожнення індивіда з предметом, який можна придбати за гроші будь-кому, а впровадження нових технологій торгівлі людьми безумовно знижують потенційний рівень свободи особистості. Сьогодні будь-яка держава під впливом глобалізаційних процесів повинна розуміти не тільки цінність життя людини та її свободи, але й збереження традицій, не відмовляючись від усталених історично звичаїв і поведінкових моделей. Торгівля людьми, будучи частиною злочинності в цілому, безумовно, виникає і змінюється під дією перш за все того причинного комплексу, який лежить в основі будь-якого іншого виду кримінального злочину. Актуальність проблематики торгівлі людьми в контексті буттєвого сенсу індивідуальної свободи для суспільної сфери є беззаперечною: ця особливість відносить свободу до тих вічних питань, які не мають готових відповідей, а потребують кропіткої, довготривалої світоглядно-філософської та водночас конкретно-історичної корекції.

Слід зауважити, що торгівля людьми знаходиться у фокусі уваги дослідників різних напрямів наукового пошуку – філософії, соціальної роботи, правознавства, соціології тощо. В контекстуальному просторі філософії торгівля людьми пов'язується, перш за все, з позбавленням індивіда свободи як невід'ємного атрибута людського буття. Активізація доктринальної розробки й практичного втілення в життя трансформованої світоглядної системи координат у сфері боротьби з торгівлею людьми припадає, в активній фазі, на кінець ХХ – початок ХХІ століття. В сучасній філософії відбувається певне зміщення акцентів дослідження з сутнісної, змістовної сторони боротьби з торгівлею людьми на їх світоглядні характеристики, феноменологічний зріз яких і становить сукупність організаційних умов реалізації індивідами своїх невід'ємних свобод. У такий спосіб відбувається поступова кристалізація базових ознак філософсько-світоглядного підґрунтя боротьби з торгівлею людьми. Відтак, актуальним є дослідження торгівлі людьми в контексті буттєвого сенсу індивідуальної свободи. Свобода, як відомо, є апріорно невід'ємним атрибутом, ба більше – імперативом гармонійного розвитку як окремого індивіда так і суспільства, навіть людства в цілому. Відсутність певного рівня свободи не дозволяє розраховувати на результативний розвиток будь-якого суб'єкта соціальної реальності, оскільки відсутність свободи розвитку означає ретардацію будь-яких динамічних проявів, вона індукує та генерує статичність суб'єкта, його прагнення до ентропії, рутини і структурної та функціональної деградації. Подібне твердження надає аспекту й проблемі свободи індивіда трансісторичної актуальності, рівень якої особливо підвищується в епоху інноваційних технологій, креативності та евристичності, коли суспільний запит на свободу набуває найвищого рівня розвитку.

У класичному творі «Втеча від свободи» Е. Фромм наголошував, що «...людське існування починається тоді, коли сягає певної межі розвитку діяльності, не обумовленої вродженими механізмами: пристосування до природи втрачає примусовий характер, а способи дій уже не визначаються спадковістю й інстинктами. Іншими словами, людське існування і свобода від самого початку де-

факто неподільні. У цьому разі йдеться не про позитивну «свободу чогось», а про негативну «свободу від чогось» - свободу від інстинктивної зумовленості дій» [2, с. 42].

Важливо зазначити, що торгівля людьми, навіть якщо всупереч логіці та здоровому глузду «винести за дужки» юридичну складову, створює зловісний у соціальному сенсі антигуманний ландшафт буття індивідів, «навантажених» комплексом несвобод, які віктимізують та маргіналізують їх, виводять за межі унормованих суспільних практик, руйнують особистісну психічну сферу й радикально деконструюють світоглядно-буттєві, ціннісно-духовні та морально-етичні засади. Широкий спектр концептуальних акцентів дискурсу свободи індивіда пояснюється, як бачиться, наступним положенням: кожен світоглядний наголос визначається комплексом уявлень про людину, її особистісну сутність та соціальне покликання, а різні тлумачення свободи є похідними від різних образів людини та ієрархії цінностей, у архітектурі якої розташовано всі складові людської екзистенції. Без перебільшення можна казати, що феномен свободи індивіда належить до переліку вічних проблем філософії, зокрема, соціальної. Ще з часів античності свобода маніфестує єдину світоглядно-аксіологічну й перспективно-телеологічну монолітність, нерозривну єдність індивідуальної та суспільної свідомості. Свободу не можна уявити поза принципом об'єднання соціуму, солідаризму на ґрунті конгеніальних уявлень про добро і зло, про світ і місце людини в цьому світі. Загалом кажучи, свобода – це найбільш фундаментальне підґрунтя соціокультурного розвитку протягом тривалого історичного періоду. Використання філософських, політологічних, соціологічних, культурологічних, юридичних категорій, пов'язаних із поняттям «свобода», імпліцитно виправдовує себе перш за все наведенням міждисциплінарних зв'язків між схожими, але все ж таки відмінними хоча б у нюансах дефініціями.

Попри те, що свобода є чи не генетичним атрибутом кожного представника виду *Homo sapiens*, сутнісним параметром культурного потенціалу людини і суспільства, в сучасному світі мільйони від народження вільних людей позбавлені –

у той або інший спосіб, у той або іншій мірі – найціннішого атрибуту людського буття, а саме – свободи. Так само як на біологічному рівні людський організм реагує на нестачу кисню тільки тоді, коли починається задуха, на соціальному рівні відсутність свободи позначається для індивіда звуженням спектру можливостей вступати у відносини з оточуючим світом (природним і соціальним) із прогресуючим згасанням ментальної, соматичної та, як наслідок, культурної та суспільної активності. Підкреслимо: з філософської позиції суб'єктом свободи є індивід, котрий утілює в собі формат реалізації свободи – лише індивід має виключне право вирішення для себе дилеми майже за Шекспіром – «бути чи не бути» вільним, боротися за свободу або відмовитись від неї на користь безпечної (начебто) мінімально оздобленої симулякрами свободи реальності. Свобода – це точка оптимуму, якщо розглядати життя людини в графічній інтерпретації, відповідно несвобода, неволя – це точка песимуму, яку можна характеризувати як *start point* деградації індивіда.

Свобода, на нашу думку «...пов'язана з вибором й, відповідно – з непередбачуваністю. Чим вищий рівень свободи – явної чи бажаної, тим вищим є ступінь стохастичності суспільного буття, тим складнішим і багатограннішим є саме життя людини. Саме свобода повинна сприяти розвитку в людини спроможності конструктивно, логічно та критично осмислювати реальність, прогнозувати близьке й далеке майбутнє, іншими словами – чим більше свободи отримує людина, тим вища міра її власного вдосконалення й, відповідно – більш динамічним стає процес прогресивного розвитку суспільства і держави... Беручи до уваги приналежність людини одночасно до природного, соціального та духовного світів, є підстави стверджувати, що на соціальному рівні людина реалізує власну свободу через узгодження власних інтересів з інтересами інших людей та суспільства загалом» [1, с. 136-137].

У контексті соціальної філософії під свободою слід розуміти умови, за яких індивід або соціальна група мають можливість реалізувати власний соціальний потенціал, вільно діяти відповідно до своїх інтересів, впливаючи, таким чином, на

суспільство та його подальший розвиток. Кожна людина визначально прагне свободи, але таке прагнення досягає свого максимуму лише в демократичних суспільствах, де свобода людини – не пустий звук, а століттями виплекана суспільна константа, що набуває в своїх утіленнях ознак якщо не сакральності, то публічного схвалення та інституційної фундаменталізації. Особливо пріоритетною свобода постає у часи війн, суспільних криз і соціальних катаклізмів, коли очевидною стає її самодостатність: кожна людина прагне того ступеню свободи, який її задовольняє. В історії відомі приклади, коли всенародне прагнення свободи спонукало людей різних вікових груп, соціальних прошарків, професій, політичних переконань, релігійних преференцій виступати єдиним фронтом проти політичних інституцій, обмежуючих індивідуальні та групові свободи. Таким прикладом слугує Революція гідності в Україні, внаслідок якої прогресивні сили українського суспільства вибороли право на свободу і незалежність від злочинної влади. Істотне значення для розуміння феномену свободи може мати методологічний інструмент «спільного знаменника», роль якого покликана виконувати єдність історичного, соціокультурного, духовного, ментального досвіду суспільства. Між тим, уявлення про свободу має двоєдину діалектичну особливість: з одного боку вони характеризуються високим рівнем значущості для будь-яких суспільств та історичних періодів, а з іншого – соціокультурні спільноти нерідко відрізняються своїм фокусом уваги щодо сутнісних ієрархій свободи. Розуміння контексту свободи невіддільне від політико-економічного, соціально-правового та духовно-культурного ландшафту: саме він відіграє вирішальну роль у процесі смислового вираження уявлень про свободу.

Варто підкреслити, що торгівля людьми в умовах сьогодення, як втім і тисячі років тому, постає наслідком війн, політики колонізації, анексії територій, етнічних конфліктів усередині країн тощо, а відтак – має трансісторичний характер. Перетворення людини у товар – це позбавлення її індивідуальної унікальності, це руйнація духовного світу людини, заперечення вроджених природних прав і заперечення усталених цінностей цивілізації. Втім, принцип реалізму змушує

визнати, що практично жоден суспільний ідеал, а свобода знаходиться в їх авангарді, не може бути реалізований у всій своїй академічній чистоті, оскільки на практиці він завжди вимушений йти на певні компроміси з реаліями суспільного простору. В сучасному цивілізованому світі торгівля людьми засуджується юридично і політично як контрцивілізаційне, антигуманне і аморальне явище, боротьба з яким, наряду з протистоянням міжнародному тероризму, зайняла пріоритетну позицію серед спектру проблем, вирішення яких визначить перспективу розвитку світової спільноти на століття вперед. Зважаючи на вищевикладене, підсумовуємо – свобода, справедливість, демократія, ефективний світовий порядок, безпечний екологічний стан – усі ці чинники складають корпус визначальних цінностей для світової спільноти XXI століття.

Література

- 1. Костючков С. К. Свобода людини як буття гідності: біофілософський контекст. Збірник статей, тез і доповідей V Міжнародної науково-практичної конференції «Філософські обрії сьогодення» 16 листопада 2017 року . Херсон: ДВНЗ «ХДАУ», 2017. С. 136-140.*
- 2. Фромм Э. Бегство от свободы. Человек для себя. Киев: Ника-Центр, 1998. 400 с.*